

1900-talet och framåt

Minnen om gården och dess folk

Delvis berättade 1999 av framlidne Karl-Gustav Svanholm, Kerstin Dalhammar, Ann-Mari Hjort och Kerstin Sjöström men i synnerhet av Holger Eklöv 2008.

Från min egen uppsats 1999 om [Turismens historia i Ramsberg med omnejd](#) framgår:

Utöver herrskapsfolkets sommargäster började andra sommargäster dyka upp runt 1950 i Gammelbo. Bland syskonen Britta född 1906, Märta född 1909 och Gunnar Hjort hittade jag Gammelbos allra första sommargäster. Märta (senare gift Hedenström) var "lite piga" hos morbrodern och komministern Wilhelm Norling. Dennes hustru var en "snål och elak apa" enligt Märta, säger idag hennes dotter Kerstin Dalhammar. Märta konfirmerade sig i Ramsberg hos morbrodern och tog så småningom med sig sin man Gösta och hyrde troligen från 1941 eller 1942 på somrarna hos bonden Eklöv i Nyckelbäcken. "Mor och Far hyrde i 16 år på Nyckelbäcken och sedan 16 år på Granhult", berättar Kerstin Dalhammar som fortsatt vara sommargäst i Ramsberg som vuxen.

Eklöv kom 1927 till gården som arrendatorer när komminister Norling bodde i prästgården, enligt Karl-Gustav Svanholm.

Norlings son, Sten, gifte sig med Märtas syster Britta - ett kusingifte. Sten och Britta hyrde stugan nere vid vägen vid Nyckelbäcken berättade Karl-Gustav. Flickornas bror Gunnar Hjort kom med hustrun Anne-Marie 1951 och hyrde gamla stugan i Lilla Nyckelbäcken (mitt emot Stora Nyckelbäcken) för 75 kr/år. "Det var inte så lätt att få fram dom pengarna heller", säger Anne-Marie, 84 år. "Sommaren efter, 1952, delade vi stugan med vännerna Lenander och deras fyra barn." Dottern Kerstin Sjöström, numera bosatt i Resta, minns hur papporna cyklade från Arboga på lördagseftermiddagarna när de slutat jobba.

Enligt samtal den 4 nov 2008 med Holger Eklöv, född 1928 i kammaren på den gamla bagarstugan på Nyckelbäcken flyttade komminister Norling 1932 till Lindesberg. Den nye komministern, Gustav Emanuel Lund, bodde aldrig på Nyckelbäcken som stod tomt fram till att familjen Eklöv flyttade in julen 1935 eller 1936 i prästgården.

I Eklövs första arrende hade ingått att skjutsa prästen fram till gudstjänsterna. Från 1933 då huvudbyggnaden stod tom användes den som barnkoloni under tre somrar för [Birkagården](#) i Stockholm där Natanael Beskow arbetade. Holger berättar att han träffade [Elsa Beskow](#) när hon kom på somrarna och satt på hallen för att läsa sagor med barnen.

Som riktigt liten palt fick han följa med till danser i [Norrbohagen](#) innan verksamheten där upphörde. Det fanns inte så mycket att förlusta sig med, så nog blev det ibland ett besök såväl hos baptisterna i [Bäckegruvans kapell](#) som vid bönemötena i Granhults missionshus. Missionsförsamlingen och baptisterna turades om lite att ha bönemöten i Granhults ena flygel, så där var nästan lika många gudstjänster som i Bäckegruvan. Vilka som förestod en missionsförsamling i byn har jag inte fått klarhet i. Möjligen kan det vara en missionsförening (som de kyrkliga syföreningarna ofta kallades i början) som separerat från kyrkan och drev egen verksamhet. Enligt Lindesbergs Missionsförsamlings historik (se [Kristinakyrkan](#)) övergick föreningarna ofta till något frikyrkligt samfund när församlingen började ta avgifter för deras möten i skolhusen som annars var tillgängliga för syföreningarnas arbete.

Andra nöjen, när Holger kommit upp i åldrarna lite, var resultaten av läraren Nils Finnhammars olika initiativ. Som ordförande i Ramsbergs Idrottsförening, RIF, startade

han bland annat motionsdans och ordna till så man hade utflykter till Rif-kojan, Norr om Nyckelbäcken. Holger var med själv och rustade upp flottarkojan och minns än målningarna på dess väggar.

Holger Eklöv berättar att han hört långt tillbaka att fastigheten var en gåva från Drottning Kristina till församlingen. Men han har aldrig sett några källor till den uppgiften. Det var formellt inte Prästgård eftersom den bor kyrkoherden i, men man kallade huset prästgården. Komministerbostället var mindre än Stora Nyckelbäcken då bostället bara innehöll 24 tunnland åker och 3 tunnland bete. Enligt Einar Söderbergs karta från 1929 utgör gården ¼ mantal krono. Eklöv arrenderade bara åker och beten, inte gårdens 100 tunnland skog som sköttes av församlingen. Familjen fick ta husbehovsvirke i hagarna.

Från släktingar som forskat lite kring gården berättar Holger om ett paper med otydligt årtal som kan vara 1811 då gården omnämns som komministerboställe med 76 tunnland hagar och gården. Samma benämning används i handlingar från 1882. (Se [Protokoll över lantmåteriförrättning å Nyckelbäcken 1811.](#))

Klockarängen, nära Sandån några kilometer norr om Nyckelbäcken, var det mycket tal om. Holger trodde det hade hört till Klockargården framme i Ramsberg som en äng att hämta starrgräs från, men han är tveksam till uppgiften då det var tveksamt om Klockargården i Ramsberg alls haft jordbruk. Även Karl-Gustav Svanholm talade om att platsen använts av klockaren för att hämta starrgräs från.

Holger Eklöv känner inte till kolbotten "Vikers Kapell" som Karl-Gustav Svanholm på sin tid talade om, men bottnarna som kallades Slängens och Slängens förstukvist vid vintervägen förbi kolbottnarna. Kolbotten ovanför Slängen blev förstukvisten. Holger minns inte exakt var de låg, men inom domänverkets marker. Däremot minns han prästmossen där de tog torv som barn för strö och källan nere vid Sandån. Men han har inte hört något om att det "dracks brunn" där, eller att det funnits en gammal kugelbana nere på holmen som än idag kallades Mamret, på västra sida av ån. Holger berättar att han aldrig fick något grepp om Mamrets historia eller namnets ursprung¹. Den gamla [Torkrian](#) vid Granhult låg aldrig inom deras marker så den fick han inte höra något om.

Gården och skogen ligger helt omgärdad av gamla Domänverkets marker, vilket är lite anmärkningsvärd avstyckning, säger Holger. 700-800 meter norr om Nyckelbäcken går gränslinjen för Prästskogen. Väster om Klockarängen vid Busmossen är det också Prästskog. Västra sidan om Busmossen är det Ramsbergs bruk. Fadern kolade mest vid Busmosskogen. Man milade på olika platser ända nerifrån vägen Gammelbo-Ramsberg (vid Vagnsfalla) upp mot Busmossen. Själv har Holger inte hört berättelsen om hon som blev med barn med fadern i Busmossen mer än att han hört att historien fanns, men inte mer. Däremot berättar han att han undrat något vad dom sysslade med som bodde runt Busmossen.

Komminister Norling bodde i prästgården när Eklöv flyttade in 1927. Varför den tidigare arrendatorn, Johan Albert Pettersson, som tillträdde 1920, avflyttade framgår inte. Fadern, Harry Eklöv (1902-1962) kom från Vedeväg och modern, Anna Eklöv (1897-1949) var från Frövi. Pappa Harry arrenderade i Vedeväg eller arbetade på en gård. Där träffade han Anna som också kom att arbeta på gården. De hade i sitt arrende att köra

¹ Institutets för språk och folkminnets [ortnamnsregister](#) omtalar en bebyggelse i Ramsberg som heter [Mamre](#). Där anges av Edvard Malmkvist 1948-1950 att Abraham Parling uppfört byggnaden och att namnet kanske härstammar från Mosebäckernas "Mamres lund" – där Abraham reste sitt tält efter Herrens löfte att hans ättlingar ska bli "som stoftkornen på jorden". 1 Mos 13:18, 14:13ff, 23:17ff, 50:13. Samme sagesman har identifierat [Mammerkällan](#) och [Mammerstupet](#) "mitt för Mamre i Granhult" intill Sandån samt att fastighetsnamnet [Mamre](#) (lusthus uppfört av Gammelbos ägare) övergick till marken då stugan rivits. Sam Jansson uppgav 1910 att [Mamret](#) var en "vacker skogsäng kring Sandån med nöjesanstalter, kugelbana etc".

Norling till kyrkan. Wilhelm Norling var född 13 juni 1860 i Nås i Kopparbergs län och kom till Nyckelbacken 10 maj 1895 från Mora. Med sig hade han Fanny Karin Dorotea Kindgren, född i Karlskrona 28 nov 1870. De fick sonen Sten Wilhelm 26 dec 1905 i Ramsberg. Holger berättar att han har ett litet minne som fyraåring om hur Norlings hustru såg ut, men minns inte när hon dog. Norling flyttade 5 okt 1932 till Lindesberg.

Familjen Eklöv bodde som arrendatorer i prästens gamla bagarstuga. Där var ett stort kök med ugn som man bakade hårda rågbröd i på höstarna. Man hade ett rum innanför och ett rum med kök uppepå. Brodern till fadern bodde där. Innanför rummet och köket uppepå hade de salen/kammarn där Holger föddes och döptes. Huset stod rakt över vägen jämte prästgårdens köksingång, norr om kastanjen med ingång från vägen mot ladugården. Gamla landsvägen låg ursprungligen enligt den sträckning som vägen mot Rif-kojan/Klockarängen har idag, öster om gården från bron över Sandån, sen vek den av ner mellan prästgården och ladugården via Fårhagen. Själv minns Holger egentligen bara spåren av dess rester. Men allén var då som nu av lönn och lärk, dock ingen poppel som nu står reslig i dess början. Eklövs stuga revs när de flyttade in i prästgården 1937.

Smedjan, belägen norr om byggnaderna, i jämnhöjd med södra änden av Prästmossen, stod kvar när familjen lämnade gården men hade då tagits ur bruk som smedja. Ramstugan, om 1 rum med spis, belägen i jämnhöjd med nordvästra hörnet av Prästmossen, har Holger ett vagt minne av att familjen Ram fortfarande bebodde i början på 1930-talet. När de flyttat användes huset till snickarbod med en hyvelbänk.

Det hus som Norlings son Sten och Britta (född Hjort) hyrde, av Eklöv, stod i backen ner mot nya landsvägen, på vänster sida sett från gården, just där backen upp mot gården slutade. I huset fanns gårdens tvättstuga fortfarande, med ett enkelt rum innanför. Deras son var jämngammal med Märta's son.

Märta hyrde också av Eklöv, en utbyggnad på gården som inte finns längre. Det var en pigkammare som Harry och Anna använde som sovrum, men som hyrdes ut sommartid. Bredvid fanns förråd/skafferier och källare. Huset rustades lite grann i samband med inflyttningen men i större skala i början på femtiotalet. Det ovanliga trappräcket till övervåningen fanns redan på plats när dom flyttade in. Det som idag är toalett och gången till köket var skänkrum där det fanns en lucka in till stora salen. Luckan togs bort vid rusten. Norra delens pigkammare och skafferiet revs då med.

Om annat folk i byn berättar Holger bland annat om sömmerskan Sigrid med sin mamma som bodde i [Rättarbygget](#) (officiellt namn troligen "Rättarbo"). De brukade komma till Eklövs och köpa mjölk. Granne med dem bodde baptistförsamlingens föreståndare Erik Persson med sin hustru Anna (se lovorden när Erik omtalas i [sjuttioårskriften](#) om Bäckegruvans baptistförsamling). Idag är huset sommarbostad för en familj.

Holger kamperade en del i skogsarbetet med [Siri Johanssons](#) bror, Klot-Kalles Verner, från Östra Skogstorp. Verner högg och Holger körde med hästen när de arbetade på Riddarhyttans skogar. De kom bra överens i mycket, säger Holger. Harry Eklöv hade en maskinstation och körde kring med traktor och hjälpte till på gårdarna, bl.a på Östra Skogstorp och hos Kalle Lilja, bror till Bäckegruvans handlare Nisse Lilja. Men att huset som Nils Lilja bodde i kallas Pliggens hade Holger inte hört.

När Holger arbetade på Riddarhytteskogarna låg han ofta över i veckorna i torpet Kopparbo som stod öde, nära Riddarhyttan. Kopparbo låg österut från Östra Skogstorp, mitt i skogen nära Stormossen. Gårdsutfarten var åt Riddarhyttehållet. Det fanns en stig mellan Östra Skogstorp till Kopparbo och torpet gick också att nå från Gäddtjärn. Holger skidade till Bäckegruvans skola hos lärare Henriksson för att bada bastu på torsdagar. Greta, som bodde med far och systrar i Gäddtjärn, arbetade hos läraren och var den som tog betalt av gubbarna. Damerna hade en egen kväll att basta.

Han var också med och körde kol till Lienshyttan. [Berättelsen](#) om kolkörningen är också upprinnelsen till att jag fick kontakt med Holger, sen länge bosatt i Torshälla. Det kol som gick till Ösarhyttan kördes med bil. Ägaren till milorna avgjorde var kolet kördes. Man hade auktion på prästskogen som församlingen skulle avverka. Den som köpte rotposten ägde milan och avgjorde vart det såldes. Ibland kördes kolet till Guldsmedshyttan. Holger vet från tidig barndom att fadern sålde kol till Stråssa som sen gick på järnvägen ner till Guldsmedshyttan senare lämnade man kolet vid kolbryggan i Ösarhyttan. Till Lienshyttan körde han ett par tre vintrar. Från Busmossen gick transporten via Nyckelbäcken, ner över Gammelbo ut över Norrmogen fram till viken vid Kocksbacken, sen gamla vägen till Riddarhyttan. I Kocksbackens uppforsbacke vid Norrmogen fick dom ta en kolryss i taget. Hem från Riddarhyttan tog man vintervägar över Lien och kom fram vid Bäcke-gruvan och Mosstorp för färd via Klockarängen.

Harry Eklöv dog hösten 1961 och Holger tog hand om arrendet fram till den regelrätta avflyttningssynen för dödsboet som hölls 25 maj 1962. Men Holger hyrde övervåningen av tillträdande familjen Bengt Johansson eftersom han åtagit sig arbete med familjens häst på skogen. Maj 1963 flyttade Holger till Torshälla.